

О. І. ЧЕКАН

кандидат педагогічних наук, старший викладач
Мукачівський державний університетРОЛЬ ВИХОВАТЕЛЯ В РОЗВИТКУ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано праці видатних педагогів щодо питання про значення гри у вихованні дитини. Обґрунтовано необхідність умінь вихователя дошкільного навчального закладу для успішного керівництва іграми дітей, а саме: аналітичних, проєктувальних (конструкційних), організаторських та комунікативних. Визначено особливості використання специфічних форм і методів педагогічного керівництва грою. Встановлено залежність педагогічної цінності гри від ефективності вирішення в ній ігрового завдання. Визначено роль вихователя в розвитку ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано, обґрунтовано та визначено значення керівництва грою у вихованні дитини.

Ключові слова: ігрова діяльність, гра, педагогічне керівництво, ігрове завдання.

Усе життя дитини супроводжують різні види діяльності, які перетинаються та взаємодіють. У словниках взаємодію тлумачать як “співдію, співдіяння”, “взаємний зв’язок між предметами в дії”, а також як погоджену дію між ким-, чим-небудь.

Взаємодія – це взаємний зв’язок різних видів діяльності, що супроводжують життя дитини: ігрова, образотворча, пізнавальна, художня, музична, мовленнєва, комунікативна, навчально-мовленнєва, художньо-мовленнєва, навчальна, побутова, трудова тощо. Характеризуючи психічний розвиток дитини, зауважує О. М. Леонтьєв, ми, відповідно, “повинні розпочинати з аналізу її діяльності, оскільки ця діяльність будується на конкретних умовах життя. Життя або діяльність як ціле не будується механічно з окремих типів діяльності. Деякі типи діяльності є провідними на певній ступені, мають велике значення для наступного розвитку індивіда, інші – менш важливі. Одні – відіграють головну роль у розвитку, інші – допоміжну. У зв’язку з цим можна сказати, що кожний ступінь розвитку характеризується певним ставленням дитини до дійсності, що є провідною на цьому етапі та визначеним провідним типом діяльності” [2].

Видатні педагоги (А. С. Макаренко та Н. К. Крупська) стверджували, що гра повинна бути формою організації життя та діяльності дітей у дитячому садку, тому що ігри виконують різні функції: освітню, організуючу, виховну [2].

Питання про значення гри у вихованні дитини розглядали багато педагогів минулого та сьогодення. Більшість із них розцінюють гру як серйозну та потрібну для дитини діяльність. Прогресивні вчені, лікарі, педагоги (П. Ф. Каптерев, М. І. Пірогов, С. Ф. Русова, І. М. Сеченов, К. Д. Ушинський) наголошували на значенні гри як універсального засобу фізичного

виховання. Джерелом зміцнення сили та здоров'я дітей вони вважали народні ігри та розваги, самобутні народні вправи. Гра – це дієвий виховний засіб, який виробило людство, і тому в ній – істотна потреба людської природи, – стверджував К. Д. Ушинський. Видатний педагог П. Ф. Лесгафт у своїй оригінальній системі фізичного виховання значне місце відводив іграм. Він розглядав гру як вправу, за допомогою якої дитина готується до життя. Є. А. Аркін, Є. М. Водовозова, В. О. Покровський, Є. І. Тіхеєва зазначили, що розвиток фізичних сил дитячого організму, його працездатності забезпечує активна спільна діяльність, що супроводжується емоційними переживаннями [4].

Гру як прийом навчання широко використовували в дошкільній педагогіці Є. М. Водовозова, Є. І. Тіхеєва та ін. А. С. Макаренко зазначав, що гра має виняткове значення, особливо на ранніх етапах розвитку дитини, наголошував на важливості виховання її в грі та за допомогою гри [2]. Без психічних і фізичних зусиль дітей, на його погляд, гра не може мати серйозного виховного значення, що обов'язково потрібно враховувати при керівництві грою.

Питання про роль гри, ігрових прийомів як діяльності та методу навчання розкрито в працях багатьох педагогів: Ш. О. Амонашвілі, Л. В. Артемової, Р. С. Буре, Р. І. Жуковської, О. І. Корзакової, Д. В. Менджерицької, О. П. Усової. Зокрема, О. П. Усова розглядала гру як засіб для вирішення певних завдань виховання дітей дошкільного віку, як форму виховання. Л. В. Артемова велике значення надає грі дошкільника. На її думку, гра допоможе задовольнити дитячу допитливість, залучити її до активного пізнання навколишнього світу. Головна особливість навчання в грі – те, що діти граються, не підозрюючи, що засвоюють певні знання [1].

Метою статті є визначення ролі вихователя в розвитку ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку; аналіз, обґрунтування та визначення значення керівництва грою у вихованні дитини.

Під час дослідження було здійснено:

1. Аналіз праць видатних педагогів щодо питання про значення гри у вихованні дитини.
2. Обґрунтування вмінь вихователя ДНЗ для успішного керівництва іграми дітей.
3. Визначення особливостей, що передбачають використання специфічних форм і методів педагогічного керівництва грою.
4. Встановлення залежності педагогічної цінності гри від ефективності вирішення в ній ігрового завдання.

У складній системі взаємодії діяльностей за функціональними ознаками пріоритетними є такі види, як пізнавальна, ігрова, мовленнєва та комунікативна, оскільки вони супроводжують усі види діяльності дитини. Одним із аспектів інтеракційного підходу до діяльності дошкільника є те, що мовлення завжди входить до будь-якої інтелектуальної чи практичної діяльності. Водночас стосовно дітей дошкільного віку серед пріоритетних,

без сумніву, є ігрова діяльність. Відтак вивчення розвитку мовлення дітей дошкільного віку повинно відбуватися, насамперед, у контексті гри, у ігровій діяльності. На думку В. І. Яшиної, характер ігрової діяльності визначає “функції, зміст і засоби спілкування дитини з довкіллям” [3].

Гра є інтерактивною, оскільки для того, щоб грати, дитина повинна взаємодіяти з різними предметами та іншими особами. Вона повинна впливати на цю особу або предмет, реагувати на зміни, які вона зумовлює. Ця діяльність є взаємною – навіть предмети “реагують”, коли з ними грають. Дитина, яка пасивно дивиться або слухає, не грає. Гра є вільною, спонтанною та невимушеною. Для того, щоб грати, дитина повинна хотіти робити те, що робить. Вона може сама обирати собі види діяльності, або ж їх може запропонувати вихователь, проте дитина повинна робити це добровільно.

Педагогічне керівництво іграми дітей передбачає необхідність урахувати основні вікові та індивідуальні особливості їхнього розвитку, а також розвитку їхньої ігрової діяльності в усі вікові періоди. Як стверджують психологи, без знань внутрішніх законів розвитку гри як діяльності намагання управляти нею можуть зруйнувати її.

Для успішного керівництва іграми дітей вихователь повинен володіти різноманітними вміннями, найважливішими серед яких є:

1) аналітичні – уміння аналізувати та діагностувати рівень розвитку ігрової діяльності групи загалом і кожної дитини зокрема. Для цього вихователь має постійно спостерігати за іграми дошкільників у своїй групі;

2) проектувальні (конструкційні) – уміння проектувати рівень розвитку ігрової діяльності дітей у передбачуваній часовій перспективі;

3) організаторські та комунікативні – уміння організувати дітей, щиро цікавитися їхньою грою, за необхідності – долучатися до неї в головних або другорядних ролях, впливати на перебіг гри пропозицією, порадою, запитанням тощо [4].

Ігрова діяльність дітей у кожному віковому періоді має свої особливості, що передбачає використання специфічних форм і методів педагогічного керівництва нею. Водночас воно повинно відповідати таким загальним особливостям:

1) планомірне педагогічно активне формування практичного досвіду дитини. Сутність його полягає в тому, щоб у процесі гри дошкільники на основі своїх вражень засвоювали зміст дій людей, призначення предметів, ставали активними учасниками пізнання дійсності;

2) виокремлення під час організації навчальних ігор (ігор-занять, ігор-інсценувань, демонстрації зразка ігрових дій, ігор-драматизацій) головного. У цьому процесі дитина вчиться переводити свій реальний життєвий досвід у ігровий умовний план, ставити перед собою ігрові завдання та вирішувати їх;

3) своєчасне оновлення ігрового середовища, підбір іграшок та ігрового матеріалу, зміст якого покликаний відтворити в пам'яті дитини нещодавні враження, спрямувати її на самостійне вирішення ігрового завдання, спонукати до різних способів відтворення дійсності;

4) організація спілкування з дітьми, спрямованого на формування прогресивних для кожного вікового періоду ігрових способів дій. Створюючи проблемні ситуації, вихователь має використовувати непрямі прийоми (пораду, запитання, підказки тощо) для впливу на задум гри, розвиток сюжету, ускладнення способів відображення дійсності. За необхідності він долучається до гри як рівноправний партнер, видозмінюючи ігрове середовище, коригуючи рольові стосунки [5].

Для збагачення ігрової діяльності дітей молодшого дошкільного віку вихователь повинен сприяти сталості задуму гри, розвитку його в певний сюжет, має вчити дошкільнят гратися поруч, а згодом і разом. Одним із основних прийомів педагогічного впливу є його рольова участь у іграх, що надає діям дітей цілеспрямованості та змістовності, сприяє їх об'єднанню для спільної гри, збагачує ігрові задуми, дії. Запитання вихователя, звернені до дітей як до персонажів, сприяють становленню сюжетно-рольової гри, оскільки вони зі збагаченням гри різноманітними діями, виникненням сюжету починають словами позначати свої ролі.

Якщо діяльність дитини перебуває на рівні предметних ігор, необхідно подбати про спеціальне навчання їх ігровим діям, елементам ігрової поведінки. Для цього використовують такі педагогічні прийоми: пропозиція вихователем готового сюжету різної складності, демонстрація зразка ігрової дії, використання у грі разом із іграшками предметів-замінників. Активність дітей розвивають яскраві іграшки, що імітують знайомі їм реальні предмети. Предметні іграшки повинні відповідати за величиною (наприклад, набір лялькових меблів і ляльок) розміру руки дошкільника, його зросту.

У роботі з дітьми середнього дошкільного віку вихователь має орієнтуватися на збагачення змісту їхніх ігор, формування різних способів рольової поведінки, уміння підтримувати дружні стосунки. Долучаючись до спільної гри дітей або інсценуючи певний ігровий сюжет, вихователь сприяє формуванню вміння співвідносити назву ролі з відповідними їй діями та атрибутами, виокремлювати паралельні та взаємодоповнювальні ролі, різні типи стосунків між рольовими позиціями (управління, підкорення, рівноправності). Використання ним різноманітних прийомів (запитання, поради, бесіди про зміст гри, розподіл ролей у ній тощо) забезпечує формування в дітей уміння організовувати спільні ігри.

У середньому дошкільному віці взаємини дітей концентруються навколо ролі й дотримання правил, до яких вона зобов'язує. Важливо, щоб ці правила орієнтували на утвердження високоморальних людських стосунків і почуттів.

Ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку має бути спрямована на формування їхніх умінь спільно вибудовувати й розвивати сюжет, розуміти партнерів по грі та узгоджувати свої дії з їхніми. Із цією метою вихователь може використовувати:

– спільний почерговий переказ казки або оповідання. Педагог у певний момент змінює розповідача, за необхідністю нагадує подальший розвиток подій;

– спільне придумування казки або оповідання, які пізніше використовують як ігрові сюжети. Важливо, щоб залучені до реалізації цього завдання діти симпатизували одне одному, мали приблизно однаковий рівень ігрової діяльності;

– спільне розігрування сюжету казки або оповідання після того, як діти запам'ятали його. Це є необхідною умовою збагачення їхнього досвіду елементарної рольової поведінки. Добре знаючи дітей, вихователь учить їх по-різному комбінувати (фантазувати, уявляти тощо) елементи ігрового сюжету [5].

Педагогічна цінність гри значною мірою залежить від ефективності вирішення в ній ігрового завдання. Кінець гри, казки обов'язково має бути емоційним. Водночас діти повинні розрізняти свої обов'язки в грі та в буденному житті, учитися переключатися із гри на реальні справи. Головне – щоб із кожним днем вони ставали самостійнішими, ініціативнішими, розширювали своє бачення світу та себе в ньому.

Висновки. Отже, ми проаналізували праці видатних педагогів щодо питання про значення гри у вихованні дитини. Видатні педагоги (Н. К. Крупська, А. С. Макаренко, О. П. Усова) стверджували, що гра повинна бути формою організації життя та діяльності дітей у дитячому садку. Ми обґрунтували необхідність умінь вихователя ДНЗ для успішного керівництва іграми дітей: аналітичних, проектувальних (конструкційних), організаторських і комунікативних; визначили особливості, що передбачають використання специфічних форм і методів педагогічного керівництва грою; встановили залежність педагогічної цінності гри від ефективності вирішення в ній ігрового завдання. Подальшу перспективу дослідження вбачаємо у визначенні ролі вихователя щодо розвитку ігрової діяльності дітей молодшої та середньої вікової групи.

Список використаної літератури

1. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч.-метод. посіб. / А. Богуш, Н. Луцан. – Київ : Слово, 2008. – 256 с.
2. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Тарасенко. – Київ : Слово, 2010. – 320 с.
3. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. реком. МОНУ для студ. ВНЗ / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. – Київ : Академвидав, 2008. – 432 с. – (Альма-матер).
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : реком. МОНУ як навч. посіб. для студ. ВНЗ / Т. І. Поніманська. – Київ : Академвидав, 2004, 2008. – 456 с. – (Альма-матер).
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Практикум : реком. МОНУ як навч. посіб. для студ. ВНЗ / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська. – 2-ге вид. – Київ : Слово, 2007. – 352 с.
6. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. реком. МОНУ для студ. ВНЗ / О. А. Федій. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ : ЦУЛ, 2012. – 304 с.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2016.

Чекан О. И. Роль воспитателя в развитии игровой деятельности детей старшего дошкольного возраста

В статье нами проанализированы труды выдающихся педагогов по вопросу о значении игры в воспитании ребенка. Обоснована необходимость умений воспитателя детского сада для успешного руководства играми детей, а именно: аналитических, проектировочных (конструкционных), организаторских и коммуникативных. Определены особенности использования специфических форм и методов педагогического руководства игрой. Установлена зависимость педагогической ценности игры от эффективности решения в ней игрового задания. Определена роль воспитателя в развитии игровой деятельности детей старшего дошкольного возраста. Проанализировано, обосновано и определено значение руководства игрой в воспитании ребенка.

Ключевые слова: *игровая деятельность, игра, педагогическое руководство, игровое задание.*

Чекан О. The Teacher's Role in the Development of Playing Activities of Preschool age Children

The studies of famous pedagogues about the value of games in children's upbringing process have been analyzed in the article. The ability of teacher to lead kid's playing activities (such as analytical, projective, organizing and communicative skills) successfully has been grounded.

Features that provide applying specific forms and methods for leading children's playing activities have been specified. The dependence between pedagogical value of the game and effective resolving of its playing task has been specified and grounded.

The teacher's role in the development of playing activities of preschool age children has been outlined. Basic principles, determination and analysis of the role of game's leading in the upbringing process have been presented. We defined characteristics that involve the use of specific forms and methods of pedagogical management game. This is due depending educational value of the game on the effectiveness of resolving it game task. Sees future prospects in determining the role of caregiver for the development of play junior and secondary age group.

The main goal of the research is to determine teacher's role in the development of playing activities of preschool age children, analyze and specify the basic principles and role of game's leading in the children's development.

Key words: *playing activities, play, pedagogical leading, playing task.*